

מבית ישראל אשר יאכל כל דם וגו'. ענין סברת הרמב"ם זלה"ה בענין בישול תרנגולת שלימה, והממלאים תוך חלל התרנגולת בטפילה של בשר מחותך דק ^{דק מעורב בבצים ופלפלין וכיוצא. וכן} ^{אורי תוספות} חתיכות הבשר, כגון הצלעות, או הפלאד"ש שממלאים אותם בטפילה הנזכר. יש מחמירים, לבשל הבשר שבתוכם תחילה [פי' במים רותחין]. כן נראה לפום ריהטא, ועיין להלן], קודם שיתנוהו במלוי הנזכר, משום חשש דם. ואני ראיתי למורי זלה"ה, שלא היה חושש לסברא זו, אבל אם היו עושים אותו כך, ודאי שהוא יותר טוב. אבל בענין הפאסטילי"ע שעושים מן עיסה, ובתוכה בשר מחותך עם בצלים מתותכים כנודע, בזה חקרתי לאמו של מורי זלה"ה, ואמרה לי שמורי זלה"ה היה מזהיר לאשתו, שתבשל [פי' ברותחין] הבשר ההוא בתחלה, טרם נתנוהו בתוך העיסה. ^{אורי תוספות} עכ"ל.

והוסיף שם מוהר"ר שמואל ויטאל זיע"א (בן המוהר"ר) וז"ל: "א"ש (אמר שמואל), יש להסתפק בספיח"ה וגם בלחמ"ה פי' אלעגין, שעושים אותו אם צריך לבשל הבשר תחלה, כמו הפאסטילי"ם. או אם נאמר דשאני הפאסטילי"ם מפני שהבשר נסתם בתוך הפאסטילים לגמרי, מפני זה צריך

לבשל הבשר תחלה, האמנם הספיח"ה שהיא מגולית לגמרי ע"ג העיסה אין להקפיד בכך, האמנם נלע"ד שיותר טוב הוא לבשל מקצת בישול הבשר ההוא בתחילה, או לטגן אותו על מחבת בשמן שומשומין כמו שעושים. וכן נהגתי כל ימי לחומרא. עכ"ל.

ודברי האריז"ל הובאו במחזיק ברכה יו"ד סי' ע"ז סק"ג, ובספר שלחן אריאל יו"ד סי' עז' אות א'.

והנה האריז"ל איירי בהנ"ד ממש, דכבר ^{תוספות} הקדמנו דלהרמב"ם דבעינן חליטה אין ליתן בחלל התרנגולת מילוי, יען כי מחמת המילוי אין המים הרותחין יכולין להכנס כדבעי לתוך חלל העוף, וכמבואר ב"י ריש סי' עז'. וכמו כן לדעת הרמב"ם אין ליתן בשר במילוי לתוך עיסה וכיוצא, ^{אורי תוספות} יען כי המים הרותחין של הבישול לא יכולין להגיע לבשר (המילוי) כדבעי, ואז מחמת התום של הבישול יוצא מהדם לתוך העיסה. וא"כ להרמב"ם יצטרכו לבשל הבשר ברותחין לפני שנותנים אותו במילוי. וכן מוכח מדברי מרן החיד"א שם, שזה כוונת האריז"ל, מדהביא דבריו בסי' עז', ועוד שהקדים שם דברי הרדב"ז עיי"ש. וכן פירש דברי האריז"ל בפה"ד סי' רנ"ג אות ז'. וכן פירש בשלחן אריאל הנז', וזה פשוט.

אולם יש לעמוד על כמה פרטים הבלתי מובנים לפום ריהטא בדברי רבינו האר"י זיע"א.

התמיה הגדולה בדברי האריז"ל, הוא מה שכבר הקשה הרב פתח הדביר סי' רנג' ד"ה וראיתי, דמאי שנא תרנגולת ממולא שהאריז"ל לא היה מקפיד (ורק שאם היו עושים אותו כך, הוא יותר טוב) מפאסטי"ל שהאריז"ל היה מצוה לאשתו להשליך קודם הבשר לרותחין ואח"כ ליתנו בעיסה.

ותירץ (שם בד"ה ובדרך) ע"פ דברי הרדב"ז ח"א סי' ג"ל (הבאנו דבריו לעיל), שכתב הרדב"ז דאפשר שהרמב"ם לא אסר תרנגולת ממולא אלא בדורו שהיו נוהגין להשים המילוי בדוחק דאז המים הרותחין לא יכולין להכנס לחלל התרנגולת לחלוטה מבפנים, משא"כ בדורו של הרדב"ז שהיו נותנים המילוי ברפיון, שפיר נכנסים המים הרותחין לתוך חלל התרנגולת, ומותר. והנה האריז"ל בדורו של הרדב"ז היה. ע"כ תורף דברי הרב פתח הדביר.

העולה מן האר"ש, דבאמת רבינו האר"י צוק"ל היה מקפיד בשיטת הרמב"ם דבעינן חליטה, ובכל זאת לא היה מפקיד מבוליתא מהטעם הנז' דשפיר הוי חליטה, דהרותחין חולטים חלל התרנגולת וגם חולטים המילוי

שבתרנגולת (אם המילוי הוא בשר, שצריך חליטה), והוא כמו שהסיק הפה"ד בד"ה ובדרך. מה שאין כן בפסטילי"ם שהוא עיסה הסתומה מכל הצדדים, אין למים הרותחין אפשרות כלל להגיע למילוי לחלוט.

ולפ"ז צריכים לומר דמה שהוסיף המוהר"ח ו"ו "אבל אם יהו עושים אותו כך, ודאי שהוא יותר טוב" היינו משום דגם הרדב"ז לא כתב סברא זו בתורת ודאי, אלא כתב כן רק ליישב המנהג שלא היו מקפידים על דברי הרמב"ם שאסר מולייתא, והוסיף הרדב"ז גם עוד טעמים ליישב המנהג, וא"כ אפשר שגם האריז"ל ס"ל דאינו היתר גמור.

א"נ, אע"פ דגם להרמב"ם אם המילוי הוא ברפיון שרי (והיינו אפי' את"ל דהיתר זה הוא בתורת ודאי ואין כאן ספק בדבר), מ"מ יש מקום לחשוש שבכל אופן מקצת המילוי תוצץ באיזה מקום, שמקצתו נדחק לדופני חלל התרנגולת, דא"א לצמצם דכשנותנין המילוי שיהיה תמיד כולו רפוי, וא"כ לרווחא דמלתא אם היו משליכין התרנגולת לרותחין לפני שממלאים את חללה, בודאי דהוא עדיף.

וברישא הוא אמינא ליישב קושיית הפה"ד, דהאריז"ל היה

מתמיר בזה רק לעצמו בצינעה, והיינו דלא יהיה מקפיד בזה לפני תלמידיו כדי שלא יהיה למעשה רב (ולכן כתב המוהר"ו "ואני ראיתי למורי זלה"ה שלא היה חושש לסברא זו", יען כי לפני האחרים לא היה האריז"ל מקפיד בשיטת הרמב"ם). אשר על כן רק כשהמוהר"ו הלך לו לברר אצל אמו של האריז"ל, מצא שרבו היה מצוה לדבית"ו אחריו שתעשה כשיטת הרמב"ם.

לפני המוהר"ו דרכו האריז"ל זיע"א לא היה חושש לסברת הרמב"ם במולייתא, וא"כ מאיזה טעם נתן אל לבו לברר אם היה מקפיד בפאסטיליים, ואי משום דהבין המהר"ו דאפשר דהיה האריז"ל מקפיד רק לעצמו, א"כ היה לו לברר אם רבו היה מצוה לאשתו לבשל את העוף לפני שתתן המילוי, ומדוע שאל אודות הפאסטילים דוקא.

אלא לאו מרווחתא כדברי הרב פתח הדביר.

ומן הדא תצא תורה לדידן דמעולם לא התכוון האריז"ל שתלמידיו יקפידו ע"ז, דבאמת היה מסתיר מעשיו משאר בנ"א, ורק לעצמו שהיה חסיד עליון היה מקפיד בזה. אולם אחרי שובי נחמתי, דלא יתכן כלל לפרש כמו שכתבתי, ושני הוכחות לדבר:

וראה להרב פתח הדביר שם שהתקשה עוד בדברי המוהר"ו, והוא במה שכתב: "היה מזהיר לאשתו, שתבשל הבשר ההוא בתחלה" - דהבין הפה"ד דאיירי בבישול בפושרין (ודלא כמו שכתבתי בסוגריים מרובעות לפרש לפום ריהטא דבישול היינו ברותחין), ועפ"ז הקשה דלכא' מה יתן ומה יוסיף שתבשל הבשר תחלה במים פושרין לצאת ידי שיטת הרמב"ם, והלא להרמב"ם אם תבשל בפושרין הדם שלא יצא ע"י המליחה יפלט לתוך המים ויחזור ויבלע בבשר. ע"כ קושייתו.

א- אי כדברינו כן היה, לא היה לו למוהר"ו לכתוב שהאריז"ל היה מקפיד לצוות לאשתו וכו' דכנודע שהמוהר"ו לא כתב אלא חומרות שגם עלינו להחמיר נואכמ"ל. ומכאן תשובה מוצאת למה שכתב בשו"ת יצחק ירנן ברדא ח"ב סי' יג' אודות תפילין דשימושא רבה].

ויש לתמוה על תמיהתו, דהנה אם הבין שתיבת "תבשל" היינו בפושרין ולא ברותחין, מדוע המתין להקשות רק בנוגע לפאסטיליים, הרי לעיל מיניה כבר כתב

ב- מהמוהר"ו מיניה וביה מוכח דיש הבדל בין מולייתא לפאסטיליים (כדברי הפה"ד), דהרי גלוי וידוע היה